

Teatterin tiedotuskeskus (TINFO)

Lehdistökatsaus teatterivuoteen 2013: Taiteen ja talouden taistelukentällä kurotellaan yli rajojen.

JOHDANTO

Tämä lehdistökatsaus perustuu suurimpien kotimaisten sanomalehtien teatteria koskevaan kirjoitteluun vuonna 2013. Säännöllisesti seurattuja lehtiä olivat Aamulehti, Demokraatti, Etelä-Saimaa, Etelä-Suomen Sanoma, Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet, Kaleva, Keski-suomalainen, Satakunnan Kansa, Savon Sanomat, Turun Sanomat ja Kansan Uutisten viikkolehti. Verkkolehdistä mukana katsauksessa olivat Ilkka, Pohjalainen ja Karjalainen. Seurannassa oli myös satunnaisesti mukana muita lehtiä ja niiden yksittäisiä, teatteria koskevia artikkeleita. Näiden kirjoitusten valossa olen tarkastellut median välittämää kuvaa suomalaisesta teatterista kuluneena vuonna.

Aineisto on rajattu niin, että sen ulkopuolelle jäivät esimerkiksi sirkusta, tanssia ja oopperaa käsittelevä lehtikirjoittelu. Tämänkin jälkeen jäljelle jäävä valtava lähdeaineisto osoittaa, että teatterista kirjoitetaan suomalaisissa päivälehdissä runsaasti. Suurin osa teksteistä on kritiikkejä, tekijähaastatteluja ja tulevien ohjelmistojen esittelyjä. Sen sijaan teatteria käsittelevää pohtivampaa tai tutkivampaa journalismia on vain vähän, ja vain harvoin teatteria koskeva kirjoitus päättyy kulttuurisivujen ulkopuolelle. Tässä raportissa olen keskittynyt yksittäisten kritiikkien ja teatterimaailman tapahtumien yksityiskohtaisen kertaamisen sijaan niihin muutamiin suuriin linjoihin, jotka näyttivät leimaavan kotimaista teatterikirjoittelua. **Keskiöön nousi taiteen ja talouden jatkuva kädenvääntö. Toisaalta kenttää leimasi ylijärjestyksen tendenssi. Vastakkainasetteluja purettiin niin taiteenlajien, sosiaalisten ryhmien, tekijän ja vastaanottajan, kuin taiteen, talouden ja hyvinvoinninkin väliltä.**

Etenen suurista, koko kulttuurikenttää halkovista linjoista kohti toteuttavan ja soveltavan tason ilmiöitä. Osa teatterikentän tärkeistäkin ilmiöistä jää tämän raportin puitteissa väistämättä huomioimatta. Aloitan käsittelemällä menneen vuoden kulttuuripoliittisia linjauksia rahan ja taiteen ristiaallokossa, minkä jälkeen hahmottelen ylijärjestyksen ilmiötä teatterijournalismin valossa. Suurista linjoista etenen kohti sirpaleita: teatterikentän moninaisuutta, yhteiskunnallisia teemoja ja niihin perustuvaa teatterikirjoittelua kuluneena vuonna.

TAIDEPOLITIIKAN SUUNTA: TAIDE JA TALOUS VÄÄNTÄVÄT KÄTTÄ

Kulttuurivuosisissa on aina paljon pysyvää, ja yksi näistä pysyvyyksistä on kulttuurikentän jatkuva säästöpaino. Vähenevät resurssit ja niihin liittyvät lieveilmiöt nousivat kuitenkin erityisen keskeiseksi vuoden 2013 sanomalehtikirjoittelussa. Yhä jatkuvien talousongelmien vaikutukset näkyivät niin kulttuuripoliitikassa, teatterimaailman tapahtumissa ja keskusteluissa, kuin journalismin tasossakin.

Tammikuun alussa esiteltiin Taiteen edistämiskeskuksen johtajaehdokkaat lehdistössä valtakunnallisesti. Minna Sirnön valinta johtajaksi kirjoitti mielenkiintoista, samanaikaisesti

huomiohakuisuutta ja tiedonvälitystehtävää sekoittavaa retoriikkaa esimerkiksi Nina Lehtiseltä Satakunnan Kansassa (7.2.): ”Taiteen edistämiskeskuksen johtajaksi valittu näytelmäkirjailijaliiton toiminnanjohtaja Minna Sirnö on karaokea nauttiva entinen vasemmistoliiton kansanedustaja, joka jätti Tampereen valtuustopaikkansa kesken kauden 2011”. Esimerkiksi Turun Sanomissa (7.2.) pohdittiin ministeri Paavo Arhinmäen pitävän valtaa Suomen taidepolitiikassa, kun taas Keski-suomalainen (7.2.) tarttui Arhinmäen ja Sirniön puoluetoveruuteen ja Aamulehti (7.2.) muistutti, että ”johtajalla on merkittävä valta tehdä itsenäisiä päätöksiä”.

Taideneuvostoon valitut saivat näkyvyyttä kansallisesti ja alueellisesti. Valittujen painoarvo taiteen ja kulttuurin päätöksenteossa näytti otsikoiden valossa merkittävältä. Esimerkiksi Aamulehti ja Satakunnan Kansa (20.3.) esittelivät kaikki valitut jäsenet ja heidän agendansa taiteen edistämistyössä. ”Nämä kulttuurin tuntijat päättävät Suomen taiteesta”, otsikoi Aamulehti (20.3.), ja täsmensi ingressissä, että ”taideneuvosto kamppailee kulttuurin puolesta rahoituksen vähetessä”. Lehdet kirjoittelivat omien alueidensa valituista, ja maakunnissa, erityisesti pohjoisessa oltiin huolestuneita tulevan taidepolitiikan Helsinki-keskeisyydestä: ”Valtion taidetoimikuntiin laiha pohjoisen edustus. --Elleivät pääkaupunkiseudun poliitikot sekä kulttuuri- ja taide-eliitti tunne nahoissaan painetta pohjoisesta, taidetoimikuntien jäsenluettelot tulevat aina näyttämään yhtä karuilta”, kirjoitti Esko Aho Kalevassa 26.4.

Myös Taiteen Edistämiskeskuksen asiantuntijaelimeen, Taideneuvostoon valittiin jäsenet seuraavaksi kaksivuotiskaudeksi. Johtoon nousseen Tiina Rosenbergin ja muiden valittujen nimet julkaistiin 31.1.2013 (esim. HS, SK, TS). Kaleva (31.1) lähestyi aihetta kriittisimmin: ”Yllätysvalinta Oulusta. Kulttuuri- ja urheiluministeri Paavo Arhinmäki nosti taideneuvostoon neljä mieleistään nimeä: puheenjohtaja ja kolme jäsentä tulivat taidekentän etukäteen tekemien 117 ehdotusten ulkopuolelta”. Vaikka Arhinmäen mukaan Taideneuvoston kokoonpanossa huomioitiin vähemmistö-kulttuurit ja monikulttuurisuus, otsikoihin nousi myöhemmin kesällä esimerkiksi suomenruotsalaisten närkästys taideneuvostoa kohtaan, jonka koettiin väheksyvän suomenruotsalaista kulttuuria (KS 20.6. & Kaleva 20.6.).

Teatterikorkeakoulun, Sibelius-Akatemian ja Kuvataideakatemian muodostama Taideyliopisto aloitti toimintansa vuoden 2013 alussa. ”Yhdistymisen tarkoituksena on vahvistaa taidealojen opetusta ja tutkimusta sekä taiteellista toimintaa”, linjasi Kaleva 3.1.

Kulttuurin valtionosuuksista päätettiin ja kirjoitettiin maaliskuussa ja huhtikuussa: ”Kulttuurin säästökuurista tulee portaittainen”, uutisoi Satakunnan Kansa (22.3.) ja kertoi, että Valtion taidemuseo tullaan rahoittamaan veikkausvoittorahoilla. Helsingin Sanomien (23.3.) mukaan ”Kulttuuriala sai sopeutumisajaa”. Konkreettisempia esimerkkejä antoi esim. Savon Sanomat (20.4.) otsikoimalla ”Kansallisteatterista höylä voi viedä 20 henkilötyövuotta”. Uutisen (OKM:n tiedotteen) mukaan säästöjä ei kuitenkaan tehdä juustohöylällä, vaan säästöpainetta on pyritty pienentämään aloilla, jotka ovat haavoittuvaisempia.

Helsingin Sanomissa (22.4.) valtionosuudet nousivat pääkirjoituksen aiheeksi, kun päätoimittaja kirjoitti, että ”kulttuurin leikkauslistalla kuuluukin olla suosikkeja. --On kuitenkin vaarana, että kulttuurin rahoituksesta häviää samalla kyky vastata alan tarpeiden muutokseen. – Mutkan kautta säästöt vaikeuttavat näin myös Suomen kulttuuribrändin kehittämistä sekä uusien luovien- ja työllistävien- alojen edistämistä”. Hufvudstadsbladetin (24.4.) Opinion-osastossa Mikael Kosk

kommentoi kriittiseen sävyyn Arhinmäen linjausta pyrkiä säilyttämään olemassa olevaa ja vähentämään siitä, mitä ei vielä ole jaettu: ”kulttuuripolitiikan kan inte bara bevara det som redan finns. Det är lika viktigt att satsa på det nya som det inte går att veta någonting om i förväg. I kulturvärlden är strukturer inte ett värde i sig-- . Stora fastna konstnader är ingen garanti för ett rikt och nyskapande innehåll.”

Laadun vaikutuksesta taidelaitosten valtionapuun uutisoitiin suurimmissa lehdissä hieman eri painotuksin, mutta sen ongelmallisuutta ei pohdittu kovinkaan syvällisesti. Esimerkiksi karjalainen.fi (1.2.) uutisoi aiheesta otsikolla ”Laatu voi tuoda lisärahaa teatterille tai orkesterille”. Lehtikuvaan valittu sinfoniaorkesteri loi näin mielleyhtymiä laadun ja ns. korkeakulttuurin välille. Turun Sanomat (2.2.) kirjoitti lyhyesti, että ”—Kentällä uudistus aiheuttaa huolta laadun mittaamistavasta.” Loppuvuodesta Turun Sanomat (5.12.) palasi aiheeseen otsikolla ”Taidelaitoksilta jyrkkä ei ministeriön kaavailemalle kannustusrahalle”. ”Tarkoituksena on kannustaa museoita, teattereita ja orkestereita kehittämään toimintansa laatua ja monipuolisuutta.— Mittarit eivät (haastateltujen mukaan) ota lainkaan huomioon sitä, että orkesterit, teatterit ja museot ovat erilaisia. — Etujärjestöissä pelätään, että maksumiehiksi joutuvat ne, jotka ovat jo muutenkin heikoilla.”

SISÄLLÖN JA SEINIEN TASAPAINOTTELUA

Vaikka kulttuuritoimijoiden valtionosuudet eivät vähentyneet huomattavasti ministeri Paavo Arhinmäen säästöpaketissa, heijastuivat toimintaan ja tulevaisuuden linjauksiin sen sijaan kuntien talousongelmat. Lehdissä käytiin laajasti keskustelua siitä, miten talousahdinkoon joutuneiden teattereiden tulisi tasapainotella kiinteiden kustannusten kuten tilavuokrien ja taiteellisen laadun välillä. Erityisesti laitosteattereiden merkityksestä, haasteista ja ongelmista keskusteltiin erilaisissa yhteyksissä, kritiikeistä haastatteluihin.

Vuonna 2013 myös hallinnolliset muutokset näyttivät lehtikirjoittelun valossa usein kytkeytyvän talouden ongelmiin. Johtajavaihdoksista puhutti alkuvuodesta Maarit Pyökärin siirtyminen Lahden kaupunginteatterin johdosta Tampereen työvänteatteriin. Esimerkiksi Etelä-Suomen Sanomat (16.1.) nosti uutisen yhteydessä Lahden teatterin ja laajemminkin kaupunginteattereiden talousahdingon tapetille otsikolla ”Pyökäri sai tarpeekseen Lahden kaupunginteatterin talousahdingosta”. Päätoimittaja Heikki Hakala taas kirjoitti Kalevan (22.1.) pääkirjoituksessa, miten ”Lahti on menettämässä asemiaan luovaa väkeä houkuttelevana työpaikkana.”

Esimerkiksi Kaleva (3.1.) kirjoitti ongelmasta ”kaupunginteattereiden noidankehänä”. Sen mukaan ”johtajat kyllästyivät säästöihin ja lähtevät. Teatterien rahapula on osa kuntatalouden kurjistumista. Juustohöylän käyttö on teatterille vain tavallista kohtalokkaampaa”. Vaikutuksina linjattiin, että ”yhteistuotannot lisääntyvät Lahdessa ja muualla. Lavalle nousee harrastajia esimerkiksi Hämeenlinnassa ja Riihimäellä”. Myös Maaseudun tulevaisuus (28.3.) kirjoitti talouden haasteista, vaikka sen otsikon mukaan ”Kotkassa teatterilla menee hyvin”. ”Moni maakuntateatteri joutuu sinnittelemään talousongelmien kanssa—eletään niukkuuden kanssa, mutta pyritään tasapainoon, taidetta ja viihdettä”. Johtajan mukaan erityisesti taidetta tulisi suojella, sillä ”se on oksa, joka käytännössä helpoiten taittuu talouspaineiden keskellä”. Kotkan teatterinjohtajan mukaan teatterin

pitää avautua, mennä ulos ihmisten pariin ja tehdä yhteistuotantoja. Myös pienemmät teatterit painivat samojen talousongelmien kanssa. Esimerkiksi Varkauden teatterin ahdingosta, jossa avustukset eivät riitä ja toiminta pyörii jo osittain pankkilainalla, uutisoi Savon Sanomat (30.8.).

Korkean ja matalan, taiteen ja viihteen saumakohta näytti hiertävän yhä monia ja liittyvän erityisesti laitosteattereihin. Esimerkiksi Lappeenrannan kaupunginteatterin *Riemurahat*-esityksen kritiikissä sivuttiin aihetta: ”Lappeenrannan kaupunginteatteri hiljentää niitä arvostelijoitaan, joiden mukaan teatterissa esitetään vain niin sanotulle tavalliselle kansalle vierasta, vaikeaa ja taidepöhöttynyttä teatteria” (E-S 18.3.). Porissa taas ruodittiin Teatteri&Tanssi -lehden keskustelupalstalla ollutta väitettä, jonka mukaan Porin teatteri on esimerkki teatteria vaanivasta populismista (SK 22.3.). ”Porista on tehty ase sodassa Kajaanin teatterin puolustamisesta” (SK 6.4.). ”Musikaali ei ole välttämättömyys”, otsikoi Etelä-Suomen Sanomat, ja esitti viisi väitettä laitosteattereista, joihin Turun kaupunginteatterin johtaja Raija-Liisa Seilo ja ohjaaja Juha Jokela vastasivat (ESS 11.8.). Loppuvuodesta Turun Sanomat (22.12.) haastatteli johtajan paikkansa jättävää Seiloa, joka puhui teatterin taiteellisen laadun säilyttämisen puolesta ja pyrkimyksestään toteuttaa tätä myös jatkossa: ”—Seilolla on mielessään isompi prosessi: Minulla on sille provokatiivinen työnimi: Onko teatterissa tilaa taiteelle? Tästä asiasta olen oikeasti huolissani.”

Turun osakeyhtiöksi muuttuvan kaupunginteatterin taiteelliseksi johtajaksi valittiin kesäkuussa Mikko Kouki ja toimitusjohtajaksi Arto Valkama. Valinta aiheutti kiivasta kirjoittelua erityisesti Kalevassa, jossa pohdittiin Oulun kaupunginteatterin tulevaisuutta. Turun Sanomissa kirjoittelu keskittyi uuden osakeyhtiömuotoisen teatterin tuleviin linjauksiin. Aikaisemmin keväällä TS (20.3.) oli jo linjannut tulevaa: ”Taiteellisuus ja asiakaslähtöisyys lyövät kättä uudessa teatteriyhtiössä”. Myöhemmin kesällä Turun Sanomien (2.8.) henkilökuvaa Arto Valkamasta korosti luovuuden ja talouden yhteispeliä ratkaisuna talousongelmiin. Häntä luonnehdittiin otsikossa ekonomiksi, joka uskoo utopioihin, ja väite ”Toimitusjohtaja teatterin ruorissa on monille kauhistus, eihän talouden asiantuntija ymmärrä taiteesta tuon taivaallista” pyrittiin kumoamaan haastatteluun perustuvan jutun edetessä.

Teattereiden yhtiöittämistä mahdollisuutena pohdittiin myös mm. Keskisuomalaisessa (6.11.) ja Etelä-Suomen Sanomissa (5.11.) otsikolla ”Kuntaproomu vai oma vene?”. Molemmissa lehdissä ilmestyneessä jutussa pohdittiin mm. miten yhtiöittäminen saattaa viihteellistää taiteellista sisältöä, mutta toisaalta miten kunta on hitaasti pyörivä, jähmeä pyörä teatterin rattaissa. Alueellisen yhteistyön tärkeys korostui rahan vähetessä: Esimerkiksi Turun Sanomat (24.10.) kirjoitti maakuntarajoja ylittävästä kulttuuriyhdistystoiminnasta: ”Fakta on, että kaikki pitää paketoita ja tuotteistaa. Matkailijan on tiedettävä, mitä hän saa jos hän tänne tulee.” Yhdistämissuhteita ja teatteriverkon supistumista väläyteltiin esim. Etelä-Saimaassa (19.10.). Lehti kertoi, että Lappeenrannan ja Imatran ”teattereita ei yhdistetä – ainakaan vielä”. ”Suomen teatteriverkko ei sen enempää päättäjien kuin teatterinjohtajienkaan mielestä ole millään muotoa turvassa nykyiseltä ja tulevalta valtion ja kuntien taloustilanteelta.” Erilaisista yhteistyöhankkeista teattereiden ja kuntien välillä kirjoiteltiin pitkin vuotta, ja yhdessä tekemisen tärkeyttä korostettiin.

Taloustilanteen kiristyminen konkretisoitui myös esimerkiksi taidekoulutusten supistamista koskevassa keskustelussa, kun lakkautusuhat saivat lukijoita tarttumaan kynään. Esimerkiksi lopetusuhan alla oleva Metropolian teatteri-ilmaisun ohjaajien koulutus sai Helsingin Sanomien mielipidepalstalla tukea nykyisiltä ja entisiltä opiskelijoilta. Myös laitosteattereiden laajennuksien ja

uusimisten tarpeessa olevat rakennushankkeet liittyivät talouskeskusteluun. Uutta teatteria kaavailtiin mm. Lappeenrantaan kaupungin talousvaikeuksista huolimatta. Kauppakeskuksen yhteyteen nousevaa teatteria pidettiin uutena aluevaltauksena: ”Ostariteatteri madaltaa kynnyistä”. Etelä-Saimaan mukaan ”Arhinmäki pitää ajatuksesta, että kulttuuri on siellä missä ihmiset muutenkin ovat”. Kuitenkin ”uuden teatterin rakentaminen kaupunkiin, jossa uhataan lakkauttaa kyläkouluja, on monen mielestä poliittisesti ja taloudellisesti täysin kestänytöntä” (ES 8.10.). Päätös uuden teatterin rakentamisesta synnyttikin rajua vastustusta Etelä-Saimaan mielipidepalstalla. Toisaalta myös puolustajia löytyi: ”Uusi teatteri kannattaa rakentaa nyt. --Ei ole mielekästä panna vastakkain koulutusta, päivähoitoa ja kulttuuria, vaan ne kaikki liittyvät hyvään asumisviihtyvyyteen”, kirjoitti eräs lukija, tiivistäen yhden teatterikirjoittelua tällä hetkellä hallitsevan debatin ytimen (E-S 13.3.).

KULTTUURIN MERKITYKSESTÄ

Keskustelu kulttuurin merkityksestä kävi vuoden mittaan vilkkaana, ja sen asemaan suhtauduttiin hyvinkin eri tavoin kuntien heikkenevässä taloustilanteessa. Toisaalta kulttuurin tärkeyttä korostettiin talousongelmista huolimatta. Ministeri Paavo Arhinmäki ärsytti ja herätti keskustelua korkeakulttuurista arvosteltuaan julkisesti räppäri Cheekin musiikkia. Kalevan päätoimittaja Markku Mantila taas tuli sanoneeksi oopperaa ”eliittitaiteeksi, jolle Suomessakin on uhrattu yhteiskunnan voimavaroja paljon yli kaiken kohtuuden” (Kaleva 25.8.). Jaakko Kuusisto kommentoi päätoimittajan kirjoitusta kriittisesti: ”Kulttuurista ja taiteesta pitääkin keskustella, mutta jos se tehdään näin pinnallisesti, sillä ei ole mitään arvoa. Kiinnostavampaa olisi tutkia, miksi Suomessa edelleenkin puhutaan niin paljon ns. kansan- ja korkeakulttuurin välisestä kuilusta” (Kaleva 27.8.).

Myös keskustelu taiteilijoiden toimeentulosta näytti liittyvän laajemmin kulttuurin merkityksen tarkasteluun yhteiskunnassamme. Keskustelua availi esimerkiksi Taideyliopiston rehtori Tiina Rosenberg, joka ehdotti taiteilijoille kansalaispalkkaa (ESS 10.3. & E-S 12.3.). Myös lehtien lukijat kävivät aiheesta keskustelua. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa (4.12.) lukija kirjoitti: ”Aikaamme näyttävät kuuluvan uusoikeistolaiseksi luokiteltavat näkemykset siitä, että jokainen on oman onnensa seppä ja että valtion roolia tulee vähentää. Se ei kuitenkaan takaa parempaa taidetta, vaan entistä huonommin toimeentulevia taiteilijoita”. Kansan Uutisten Viikkolehdessä (5.12.) lukija taas oli sitä mieltä, että taiteellisuus on kateissa, eikä nykytaide menesty, sillä se ei kykene koskettamaan ihmisiä. Kansalaispalkan ongelmia pohti mielipideosastolla mm. Veli-Markus Tapio Suomen Kulttuurirahastosta, joka vakuutteli, että taiteen rahoituksessa etsitään tasapainoa (HS 12.7.).

Pääasiassa viihteellisten ja kepeiden haastattelujen ohella muutamat taiteilijat tai kulttuurin parissa työskentelevät puolustivat ihmisen perusoikeutta kulttuuriin ja sen tärkeyttä osana täysipainoista elämää. Esimerkiksi Minna Sirnön haastattelussa korostui, miten ”ihmisen elämä ei voi olla pelkästään terveyttä, leipää, asunto ja mahdollisesti työtä, vaan siinä pitää olla jotakin muuta sisältöä. Sirnö arvostelee taidevihamielistä populismia. Poliitikassa on hänen mukaansa pärjätty viime aikoina haukkumalla nykytaiteilijoita ja arvostamalla 200 vuoden takaista taidetta. Millä muulla alalla suvaittaisiin tällainen keskustelu”, hän kysyy (SS 8.5. & KS 11.5.). Satakunnan Kansan jutussa ”Kulttuurista säästäminen ei ole viisasta” Virpi Hämeen-Anttila taas puolusti taiteen

elämää rikastavaa ja avartavaa merkitystä. ”Taiteen puolesta puhuminen taitaa sittenkin olla tarpeen”, kirjoitti toimittaja Hannu Sarrala auki omia ennakkoluulojaan (SK 5.5.).

Yleinen läpi vuoden jatkunut keskustelu kulttuurin merkityksestä huipentui Suomen Kulttuurirahaston laatiman tutkimuksen tuloksiin loppuvuodesta 2013. Tutkimuksessa kartoitettiin laajasti suomalaisten kulttuuritottumuksia ja arvotuksia. Alueelliset lehdet kirjoittivat oman alueensa tuloksista ja peilasivat niitä suomalaiseen keskiarvoon. ”Satakuntalainen on aktiivinen kulttuurin kuluttaja, mutta neljännes ei kuluta kulttuuria ollenkaan. 53 % satakuntalaisista on sitä mieltä, että eliitin pitäisi itse rahoittaa taide, josta pitää. Useimmat myös kokevat osaavansa vetää rajan korkeakulttuurin ja viihteen välille”, uutisoi Satakunnan Kansa (5.12.). Myös kulttuurijournalismin tilauksesta oltiin kiinnostuneita: ”Yli puolet vastanneista arvosti taiteilijoiden haastatteluja ja esittelyjä. Taidemaailman uutiset, taiteen yhteiskunnallisia vaikutuksia käsittelevät jutut sekä taidemaailman rakenteita taustoittavat jutut saivat yli kolmasosalta kannatusta” (SK 10.12.). Etelä-Suomen Sanomien pääkirjoituksessa (27.12.) todettiin: ”Yksi gallupin keskeisistä huomioista oli, että suomalaiset eivät oikeastaan erottele taidetta ja viihdettä toisistaan. Määritelmiä tärkeämpää on, että itse elämys on sykehdyttävä.— Myös kulttuurin rahoituksella on kansan vahva tuki takanaan”. Henkisen pääoman ja kulttuurin sivistystehtävän tärkeyttä ja elämää rikastuttavaa merkitystä siis korostettiin, jälleen kuin vastauksena yleisöosaston kirjoitteluun, jossa kulttuuria pidettiin usein vain menoeränä. Toimittajan huomio korkea-matala -erottelun purkautumisesta on ristiriitainen, sillä yleisöosaston kirjoittelussa erottelu eli edelleen vahvana.

TAITEEN JA TALOUDEN YHTEISTYÖN MAHDOLLISUUS

Taiteen ja talouden yhteispeli puhutti teatterituotantojen sisällöissä, erityisesti syksyn ensi-illoissa: ”Teatterisyksyissä taide vääntää kättä talouden kanssa”, linjasi Suna Vuori Helsingin Sanomissa (15.9.). ”Näkyviä, konkreettisesti myös teatteriin heijastuvia yhteiskunnallisia ilmiöitä kommentoi ensi viikolla kaksi perättäistä ensi-iltaa: Kansallisteatterin *Kirsikkapuisto* ja Espoon kaupunginteatterin *Esitystalous 2*. --Teattereissa ei anneta periksi. Taide vääntää kättä talouden kanssa. Aplodit sille.” Samanlaisiin päätelmiin päädyttiin Turun Sanomien *Esitystalous II* -esitystä koskevassa kritiikissä (20.9.): ”Espoo on väline taiteen ja rahan taistelussa. Vaikka tällä kertaa taide ottaa erävoiton taloudesta, lopputeksteissä soi jo seuraavan ottelun tunnusmusiikki.”

Sen sijaan taiteen ja talouden yhteistyön tärkeyttä pohdittiin esimerkiksi Helsingin Sanomien talous-sivuilla (17.2.): ”Taide ja talous tarvitsevat toisiaan”. ”Kun puhutaan luovasta taloudesta ja innovatiivisuudesta, niin taiteen merkitystä innovatiivisuuden lähteenä aliarvioidaan täysin. Toisaalta talouden menestys on tärkeätä, jotta meillä on varaa ylläpitää korkeatasoista kulttuuria.” Markkinatalouden ja kulttuurin suhdetta ei siis esitetty pelkästään kädenvääntönä, vaan myös mahdollisuutena. Markkinoinnin tärkeydestä kulttuuriviennissä kirjoitti esimerkiksi Aamulehden Taide & Viihde -liite, jossa haastateltiin Sofi Oksasta (AL 15.10.). Oksanen nousi toimivaksi esimerkiksi taiteilijasta, joka ei kavahda kaupallisuutta, vaan hänen nimellään myydään pian myös esimerkiksi Boknäs-huonekaluja (AL 14.9.).

Keskisuomalaisen (15.12.) mukaan ”kulttuuri onkin rahasampo” ja ”museo on kunnalle sijoitus, ei rahareikä”. ”Vastakkainasettelun sijasta olisikin nähtävä kolikon kaksi puolta; kulttuurin ansiosta

sekä ihmiset, että yritykset voivat paremmin”, hahmotteli lehti viitaten Jyväskylän yliopiston tutkimukseen, joka paljasti kulttuuriharrastusten olevan pitkän iän salaisuus. Aamulehti (22.12.) taas kirjoitti EU:n Luova Eurooppa-ohjelmasta, jonka tarkoitus on kehittää luovien alojen kasvupotentiaalia: ”Luomalla myös työllistää” ja ”luova Eurooppa vaalii ja edistää Euroopan kulttuurista ja kielellistä monimuotoisuutta”. Sen tehtävänä oli lehden mukaan ”monimuotoisuuden suojeleminen ja kansainvälisen menestyksen edistäminen, sekä yleisöpohjan laajentaminen”.

Kulttuurin rahoitusmalleista kirjoitettiin syksyllä ja pohdittiin yksityisen ja julkisen talouden sudenkuoppia. Jonkinlaiseen synteysiin näytettiin päätyvän tässäkin: ”Tarja Halonen kannattaa myös kulttuurin yksityistä rahoitusta”, Savon Sanomat (2.11.) otsikoi. Halosen näkemys tarkentuu leipätekstissä, jossa hän pitää tervetulleena, että myös yksityiset tahot tukevat kulttuuria kun julkinen rahoitus on vähenemässä”. Yksityisrahoitteisen suomalaisen kulttuurikentän tulevaisuutta maalailivat mm. Vesa Sirén (HS 19.12.), jonka mukaan ”kulttuurielämä köyhtyisi ilman yksityisiä säätiöitä kuten Kulttuurirahastoa” ja Maaria Drake (E-S 27.12.): ”Rahalla on valtaa. Rikas lahjoittaja saa itse valita lahjoituksensa kohteen. Jos joku ei miellytä, sille ei tarvitse antaa killinkiäkään. Se on sitä eliitin valtaa aidoimmillaan, ja se, jos joku tekee taiteesta eliitin harrasteen.”

PINTARAAPAIKUUS KULTTUURIKRITIIKIN TILAAAN

Taiteen ja talouden kysymykset kytkeytyivät myös keväällä käytyyn keskusteluun kulttuurikritiikin tilasta ja tulevaisuudesta. Kuka kaipaa kriitikkoa, kysyi Jaakko Lyytinen HS-analyysissä (9.4.) kommentoiden taidekriitikko Otso Kantokorven päätöstä lopettaa lehtikriitikon työ ja aloittaen lyhyeksi jääneen, mutta tärkeän keskustelun kulttuurikritiikin tilasta. ”Monessa mediafirmassa eletään samanlaisissa kriisitunnelmissa kuin Suomen kuntataloissa.—Pakon edessä kuntapäätäjille teatteri on helpompi leikkauskohde kuin terveystakeskus. Osa mediapomoista näyttää ajattelevan samansuuntaisesti”, Lyytinen kirjoitti. ”Jos emme käsittele myös vähemmän kaupallista ja pienilevikkistä suomalaista kulttuuria, sitä ei välttämättä tee kukaan muukaan”. Lyytisen kirjoitus jättikin pohtimaan Helsingin Sanomien vastuuta kulttuurin äänitorvena valtakunnallisesti. Miten Lyytisen linjaus toteutuu, kun Helsingin Sanomien teatterikirjoittelu on huomattavan pääkaupunkiseutupainotteista verrattuna pienempien paikkakuntien lehtien kirjoitteluun? Yhtenä syynä on tietysti tarjonnan laajuus, mutta myös kulttuurijournalismi on näin osaltaan mukana vahvistamassa erottelua pääkaupunkiseudun ja muun Suomen välillä.

Jaakko Lyytisen analyysin yhteydessä Helsingin Sanomat oli kysynyt suurimmilta suomalaisilta päivälehdiltä median murroksen vaikutuksesta kulttuurikritiikkiin. Päätoimittajat uskoivat, että kulttuurijournalismi voi hyvin, ja että sen määrä oli kasvanut. Esimerkiksi Aamulehti kertoi, että taantuma on lisännyt kulttuurista kirjoittamista Alma Median yhteistyön kautta: ”Hoidamme valtakunnallisia tapahtumia yhdessä, jotta meillä olisi enemmän varoja paikallisen kulttuurin seuraamiseen”. Turun Sanomat taas kertoi tekevänsä yhteistyötä Alma Median kanssa liitteiden ja teemojen tiimoilta, ”mutta kulttuurin osalta sellaisia suunnitelmia ei ole”. Todellisuudessa teatterikritiikkejä kuitenkin kierrätettiin myös Alma Median ringin ja Turun Sanomien välillä. Keskisuomalainen taas totesi, että lehdessä ”toimitaan aivan samalla tavalla kuin viisi tai kymmenen vuotta sitten”. Päätoimittajan väitteestä huolimatta samoja kritiikkejä ja muita

teatteriaiheisia juttuja kierrätettiin toistuvasti lehdestä toiseen myös Keski-suomalaisen, Savon Sanomien ja Etelä-Suomen Sanomien yhteistyökoalition sisällä.

Tämä median rakennemuutoksen aiheuttama toisteisuus vaikuttaa väistämättä tyypistävasti kritiikin moniäänisyyteen ja teatterijournalismin asemaan keskustelujen avaajana sekä teatterin aseman parantajana. Vallan keskittyminen suurille mediataloille määrittää myös teatterijournalismin tulevaisuuden suuntaa. Keskustelu aiheesta jatkui vielä hetken Helsingin Sanomien jutussa ”Kriitikot ovat huolissaan työtilanteestaan” (HS 11.4.). Loppuvuodesta lehti (14.12.) kertoi STT-Lehtikuvan irtisanoneen yhden toimittajansa ja aikovan kaventaa kulttuuritarjontaa.

TEATTERI KUROTUU YLI RAJOJEN

Taiteen tekemisen monet muodot ja niiden ylijärjaisuus olivat kirjavana esillä lehtien teatterikritiikeissä, tulevien esitysten esittelyissä ja tekijähaastatteluissa. Esittävä taide jatkaa rajojensa pakenemista ja sulaa osaksi muita taiteita, kulttuuria, sosiaalista sfääriä ja arkielämää.

Taiteilijahaastatteluissa korostui usein tekijöiden kulttuuri- ja taidealan moniosaajuus. Monipuolisuus ja erilaisten osa-alueiden hallitseminen esitetäänkin lehtikirjoittelun kautta ihanteellisena tapana toimia kulttuurin kentällä. Tämä kuva tukevoittaa kulttuurityön ja taiteilijuuden luonnetta oma-aloitteisena yrittäjyytenä pelkän boheemin luomistyön sijaan. Esimerkiksi Kaleva (12.11.) kirjoitti kulttuurialan pätkätyöläisistä: ”Töitä pätkissä. Santtu Karvonen ja Tidjan Ba tietävät miten sinnikäs freelancerin täytyy olla.”

Taiteenlajien raja-aitoja rikkovia esityksiä nähtiin ja niistä kirjoitettiin runsaasti vuoden aikana. Esittävä taide levisi muun muassa museoiden, pelimaailmojen ja ruokakulttuurin piiriin. Esimerkiksi Turun Ars Novassa nähtiin performanssin historiaa ja nykyisyyttä käsittelevä näyttely, jonka arviossa kuvataankin ylijärjätävää taiteen kenttää osuvasti: ”Välillä olisi virkistävää puhua vain nykytaiteesta” (TS 2.2.). Taiteen ja viihteen rajaa taas kaadettiin mm. cosplaytä, improvisaatiota ja stand-upia käsittelevissä jutuissa ja esityksiä tehtiin mm. TV-sarjojen ja elokuvien pohjalta. Uudenlaisia formaatteja tehdä teatteria kokeiltiin esim. Porissa Lainsuojattomat-teatterifestivaalilla, jossa 24 tunnin aikana valmistettiin kuusi kotimaista näytelmää alusta loppuun (TS 8.9., SK 4.9., SS 7.9., ESS 7.9., HS 5.9.).

Teatteri etsi uusia aluevaltauksia ja yleisöjä menemällä seiniensä ulkopuolelle, kaduille, julkisiin tiloihin ja muihin sosiaalisiin ympäristöihin. ”Rautatieasema on Helsingin uusin teatteri”, kirjoitti Aamulehti (24.2.) yhteisöteatterin keinoin syntyneestä, rautatieasemalla esitettävästä näytelmästä *Kuka tahansa meistä*, jota kuvailtiin myös ”dokumentiksi henkilön sisäisestä maailmasta”, ”runoteokseksi, lyhytfilmiksi ja visuaaliseksi estradiesitykseksi stage-valoimeen” (Demokraatti 5.3.). Teatteritalojen seinien ulkopuolelle meneminen toimi siis mahdollisuutena mennä lähemmäs ihmistä ja tavoittaa uusia yleisöjä. Pyrkimys kävi ilmi myös useissa tekijähaastatteluissa. Esimerkiksi Maaseudun tulevaisuus kirjoitti (22.2.), että ”teatterin täytyy mennä entistä lähemmäs ihmistä”. Teatterinjohtaja Vihtori Rämän mukaan ”Joensuun kaupunginteatterin tavoitteena on järjestää näytännöistä 20 % teatterin ulkopuolella, maakunnassa. – Matkalaukkuteatterin merkitystä ei voi mitata rahassa. Meidän tehtävämme on mennä ihmisten luo, sillä olemme verovaroin tuettu teatteri”. Lähemmäs ihmisiä pyrkiminen koettiin siis jopa teatterin velvollisuutena.

Lähentymistä edusti myös esimerkiksi ruokakulttuurin ja esittävän taiteen liittoutuminen: Tanssiteatteri Minimi perusti ruokateatterigrillin (SS 2.2.), Kuopion satamaan kaavailtiin monologiteatteria ja muikkuja (SS 25.4.) ja Heinolan kesäteatteri alkoi tarjota trendikästä lähiruokaa. Perustelu ”ruokaan menemiseen” löytyi myös taiteen ja talouden yhteen saattamisen tendenssistä: ”Menestyäkseen teatterin kaltaisen tuotteen pitää kehittyä koko ajan” (ESS 1.5.). Toisaalta myös satunnaisia vastalauseita teatterin jatkuvalla tuotteistamiselle löytyi. Nimenomaan teatterin pakenemista seinänsä ulkopuolelle pidettiin myös mahdollisuutena paeta kaupallisuutta. Esimerkiksi Juha Hurmeen *Operaatio Paulaharjun* näyttämönä tulee toimimaan tulevana kesänä Lapin erämaa ja näytelmän nähdäkseen katsojan on vaellettava viisi päivää tunturissa. ”Mutta miksi keskelle Lapin erämaata? Hurme haluaa irrottaa teatterin kaupallisesta ketjusta. Hän kuvailee kaupunginteattereissa työskentelemistä välillä ahdistavaksi” (Kaleva 27.8.).

Festivaalit ja erilaiset tapahtumat olivat paitsi taiteidenvälisyyden, myös kansainvälisyyden ja kulttuurien kohtaamisten tärkeitä mahdollistajia. Tästäkin kertoo vuoden 2013 teatterikirjoittelu. Esimerkiksi Teatterikesä, Stage-festivaali ja Baltic Circle toivat kansainvälisiä tuulahduksia, klassikkoja ja kokeellisuutta Suomeen. Toisaalta taiteen heikko taloustilanne karsi myös kansainvälisyyttä: ”Helsinki jyrää teatterikesässä”, kirjoitti Etelä-Suomen Sanomat (7.5.). ”Kotimainen ohjelmisto koostuu lähes tyystin helsinkiläisten teattereiden tai teatterikollektiivien hengentuotteista. Ilkka Kuosmanen taas totesi kolumnissaan (ESS 8.5.), että ”Kotimaisen ohjelmiston silmiinpistävin piirre on sen Helsinki-keskeisyys. Teatterikesän Helsinki-keskeisyys heijastelee kuitenkin myös sitä, millaisten paineiden alla maakuntateatterit tällä hetkellä toimivat.” Helsingin Sanomissa (7.5.) kesän teatterifestivaaleja taas linjattiin seuraavasti: ”Tampereen teatterikesässä on tänä vuonna kiinnostava kansainvälinen ohjelma, helsinkiläinen Stage taas potee rahapulaa.” Kuitenkin kriitikko Suna Vuoren mukaan ”Stagen kotimaisissa näytelmissä sukellaan suoraan suuriin aiheisiin, maastamuuttoon ja koulusurmiin.” ”Stage keskittyy nyt tuomaan muun Suomen esityksiä Helsinkiin.—Syy kutistumiseen on ilmeinen: raha.—Teattereissa ja festivaaleilla jaetaan nyt niukkuutta, mutta kierrätys saa kotimaisen tarjonnan tuntumaan runsaalta, ainakin Etelä-Suomessa” (HS 14.8.).

Tanssi ja sirkus vaikuttivat liikkuvan paremmin yli maiden rajojen kuin teatteri. ”Teatteri ei ole vientibisnes. Näytelmiä käännetään kohtalaisesti, mutta teatteriesitysten matka maailmalle kaatuu lähes aina rahaan”, kirjoitti Helsingin Sanomat (13.5.) juttusarjassa, jossa kartoitettiin suomalaisen kulttuurin potentiaalia vientituotteena. Kansainvälisiä vierailuja kuitenkin nähtiin ja tehtiin, vaikka niiden runsautta rajoittivatkin taloudelliset tekijät. Esimerkiksi helmikuussa järjestetty Neva-Saimaa-teatterifestivaali toi ”Imatralle huippuluokan venäläistä teatteria.” ”Teatterisillan tarkoitus on, että lähestyisimme toisiamme. – Ostosmatkailijat voisivat tulla myös teatteriin, eikä vain kauppoihin”. ”Ohjelmisto näyttää olevan todella huippua, kehuu HS:n eläkkeellä oleva teatterikriitikko Kirsikka Moring”, kirjoitti Etelä-Saimaa (17.2.). Laadulle tunnuttiin hakevan siis todistusta Helsingistä. Teatterivierailu avasi kuitenkin ovia myös yleisemmälle teatterikirjoittelulle, kun esimerkiksi Etelä-Saimaassa (21.2.) haastateltu ohjaaja Boris Kontrebinsky puhui teatterin rahoitusongelmista Venäjällä.

Taiteen yhteisöllisyyttä vahvistava ylijärjaisuus nähtiin myös tekijä-vastaanottaja -jaon purkamisena ja yleisön vaikutusmahdollisuuksien kynnyksen madaltumisena. Yhä useammassa projekteissa tavalliset ihmiset pääsivät osallistumaan erilaisten esitysten tuotantovaiheisiin. Esimerkiksi

Rovaniemen teatteri etsi entisten paikallisten nuorten muistoja syyskaudella ensi-iltansa saavan näytelmän materiaaliksi (Lapinkansa.fi 7.5.). Eniten palstatilaa saanut esimerkki osallistavasta rajanylityksestä oli Kaisa Salmen *Fellmannin pelto* -performanssi, joka varsinaisen tapahtuman jälkeen jatkoi elämäänsä videoteoksena. Kirjoittelu alkoi tammikuussa kun lukijoille kerrottiin tapahtumasta ja kannustettiin ottamaan siihen osaa. *Fellmannin pelto* avasi keskustelua kansalaissodan herättämistä tunteista ja loppuvuodesta esim. Etelä-Suomen Sanomat luokitteli sen yhdeksi vuoden kulttuuriteoista.

Maarit Pyökäri linjasi Helsingin Sanomien haastattelussa (7.2.) teatterin merkityksen kasvua sosiaalisen sektorin parissa. Hänen mukaansa ”teattereille onkin yhä enemmän asetettu suoria sosiaalisia velvoitteita, hoivaa ja huono-osaisuuden ehkäisemistä. – Teatterin ja kulttuurin asema liittyy myös hyvinvointi-Suomen purkamiseen”, Pyökäri sanoo. ”Teatterikenttä on jakautumassa viihdetaloihin ja taiteellisiin teattereihin” ”Kun yhteiskunnan tuki niukkenee, teatteri turvaa omavaraisuuttaan kaupallisella toiminnalla”.

Hyvinvointiaspektin lisäksi teatterilla korostettiin olevan monia sosiaalisia funktioita esimerkiksi erilaisten erityisryhmien, kuten mielenterveyspotilaiden, vanhusten, sairaiden, kehitysvammaisten, vankien ja syrjäytyneiden parissa. Tendenssi oli voimakas suurimpien päivälehtien teatterikirjoittelussa, joskin se tuntui korostuvan pienempien paikkakuntien lehdissä. Yhä useampi kritiikki ja haastattelu kytkeytyikin tavalla tai toisella teatterin yhteisöllistävään tai eheyttävään tehtävään. Esimerkiksi Turun Sanomat (15.2.) kirjoitti nuorten teatterityöpajojen hyödyistä työhaussa: ”Näyttämöltä haetaan itsevarmuutta työnhakuun.” ”Esiintymispelko pienenee --, nyt uskaltaa reippaalla mielellä astella työnhakuun”. Osallistujien positiiviset kokemukset nostettiin olennaisiksi. ”Senioriteatteri on kuin terapiaa”, kirjoitti Kaleva (10.10.). ”Tämä on loistava tapa ehkäistä tai ainakin hidastaa dementiaa”, totesi eräs teatterilainen. Vankilateatteria tehtiin esimerkiksi Vanajan vankilassa. Naisvankien *Lasarus*-näytelmästä kertovassa jutussa puhuttiin taidetyön merkityksestä vangeille takaisin yhteiskuntaan liittäväksi voimaksi (AL 8.3.). Kalevassa (25.6.) taas kerrottiin, miten ”Taide tarttuu sosiaalialaan”. ”Taiteilijat ja kulttuurikuriirit -hanke etsii uusia työnkuvia yhdistämällä taiteen sosiaali- ja terveysalojen kanssa”. Hankkeeseen kuuluu mm. päihde- ja vanhustyön parissa toteutettavia työpajoja. Projektipäällikkö ”toivoo, että kulttuurin positiivinen vaikutus hyvinvointiin ymmärrettäisiin tulevaisuuteen satsaukseksi”. Taidetta ja sosiaali- ja terveysalaa soviteltiin yhteen myös retorisesti käyttämällä toistuvasti ilmaisuja ”rajojen ylityksestä”, ”kohtaamisista” ja ”yhteisöllisyyden rakentamisesta”.

Teatterin moneen suuntaan kurotteleva ylijärjestyminen esitettiin siis vuoden 2013 lehtikirjoittelussa ennen kaikkea myönteisenä kehityssuuntana. Voisiko se kuitenkin olla myös jossain määrin kyseenalaista, yhtenäistävää ja samaan niputtavaa toimintaa, jonka varjolla voidaan perustella kulttuurikentän yhdistymisiä ja leikkauksia? Mikä on teatterin asema tässä kuviossa, jossa kaikki taiteenlajit sulavat kiinni toisiinsa, ja kadotetaanko mahdollisesti jotain? Kasvaako teatterin todellinen moniäänisyys, vai hukkuuko se esimerkiksi talouden ja sosiaalisen tilauksen paineiden alle? Aleneeko sellaisen taiteen arvo, jolla ei ole suoranaisia sosiaalisia tai hyvinvointiin liittyviä funktioita? Saako taide sanoa ei esimerkiksi taloudelle ja sosiaalialalle, tai saako taiteelle sanoa ei?

MONIÄÄNINEN, YHTEISKUNNALLINEN, DOKUMENTAARINEN TEATTERI

Samaan aikaan kun teatterin ja taiteen kenttä yhtenäistyy ja liittoutuu yli rajojensa, leimaa sitä myös pirstaleisuus ja temaattinen moninaisuus. Viihteellistymisen ohella yhteiskunnallisen ja kanta-aottavan teatterin tilaus näyttäytyy yhä voimakkaana. Niin ammatti- kuin harrastajateattereissakin tartuttiin monipuolisesti yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja uskottiin yhä teatterin potentiaaliin käsitellä vaikeitakin aiheita. Erityisesti maakuntalehdet kirjoittivat eri puolilla Suomea toimivista, pienistäkin vapaan kentän teatteriryhmistä ja esimerkiksi nuorisoteattereista, jotka pureutuivat erilaisiin epäkohtiin ja ilmiöihin. Yhteiskunnallisten aiheiden laaja kirjo sulki sisäänsä mm. luonnonsuojeluun ja ekologisuuteen, mielenterveyteen, nuorten hyvinvointiin, terveydenhuoltoon, ja työelämän paineisiin liittyviä esityksiä.

Yksi nousevista, kuluneen vuoden teemoista olikin ehdottomasti dokumenttiteatteri ja teatterin paluu kohti realismia. ”Paluu intiimiin, entistä voimakkaammin läsnä olevaan realismiin näyttämöllä on tehnyt tuloaan jo jonkin aikaa. *Helvetin perhe* liittyy siihen linjaan luontevasti.” linjasi Helsingin Sanomien Maria Säkö (24.1.) Koko-teatterin esityksen osana laajempaa teatterin dokumentaarista tendenssiä. Samalla linjalla jatkoi mm. Turun Sanomien kritiikki (23.3.): ”Ahdistava ja viihdyttävä *Neljäs tie* on tositeatterin ja journalismin sekoitus -- ja pelottavan todellinen näkymä nykyaikaan ja nykyteatteriin.” Aamulehti (22.3.) taas kirjoitti esityksestä seuraavaa: ”Viimeistään nyt kun Suomen kansallisteatteri esittää kolmituntisen dokumenttiteatteriesityksen, tyylilaji on salonkikelpoista.”

Dokumenttiteatterin käsite liitettiin useisiin vuonna 2013 nähtyihin produktioihin, niin myös mm. Wikileaksin noususta ja tuhosta kertovaan Kaupunginteatterin näytelmään *Verkossa*: ”Helsingin kt:n on vallannut laajasti koko teatterikentällä vaikuttava ajankohtaisuuden ja dokumentaarisuuden trendi” (TS 14.12.). Aamulehti (10.10.) kirjoitti *Radikaaleinta on arki* –näytelmän yhteydessä yhteiskunnallisuuden palanneen teatteriin. Kriitikon mukaan ”Tekijöiden lähtökohta laajentaa paikoin vahvastikin yhteiskunnallisesta todellisuudesta vieraantuneen taidelajin näkökulmia”. Demokraatissa (22.10.) näytelmää taas luonnehdittiin kriittisempään sävyyn ”totuusteatteriksi, joka omaksuu journalismin tehtäviä.-- Se välittää meille tietämättömille viestejä niiltä, jotka tietävät. Se tekee itsestään median ja meistä vastaanottajan. Tässä tehtävässä totuusteatteri ei ole ollenkaan teatteria, vaan hidasta ja epätasapuolista journalismia”. Dokumenttiteatteria ilmiönä ei sen sijaan päivälehdissä juurikaan pohdittu, ja esitysten käsittelemät yhteiskunnalliset aiheet jatkoivat dialogiaan päivälehdissä vain harvoin. Vaikka teatteri otti aiheensa todellisuudesta, säästöpainneissa ja tietotulvassa henkeään haukkovat mediat keskittyivät antamaan palstatilaansa pääasiassa suurten näyttämöiden näyttävälle esityksille ja viihteellisille human interest -haastatteluille.

Poikkeuksiakin toki löytyi. Esimerkiksi Laura Gustafssonin *Huorasadun* näyttämösovitus tarjosi keskustelunavauksen seksuaaliseen väkivaltaan ja naisen asemaan, ja aihetta käsiteltiinkin jonkin verran Gustafssonin haastattelujen kautta (esim. AL 2.2., HS 28.2.). Sukupuoli puhututti myös Tampereen teatterikesässä. Esimerkiksi Aamulehti liitti festivaaliin käsitteen sukupuolisota: ”Sukupuolet käyvät taisteluun Tampereen teatterikesässä. Kaupunki täytyy väkevistä tarinoista luokka- ja sukupuolisodasta”. (AL 7.5.). Eniten kiinnostusta aiheutti Valerie Solanasin *Scum-manifesti*, josta tehtiin ilmianto tasa-arvovaltuutetulle. Aamulehti otsikoi kohusta: ”Ääri-feministisen manifestin katsomossa on miehille varattu huonommat paikat”. Teatteritapauksesta vedettiin yhtäläisyysmerkkejä yhteiskunnalliseen todellisuuteen: ”Voisi uskoa, että kun tällainen pienempikin asia tutkitaan, järjestelmä toimii myös silloin, kun kyseessä on jotain vakavampaa” (AL 7.5.).

Koko keskustelun leikiksi heitti kritiikki Aamulehdessä (24.5.) : ”Ja hoi tasa-arvoaltuutettu. Minun lippuni hintaan sisältyi kolme viinirypälettä ja kaksi irtokarkkia enemmän kuin miesten”.

Teatterikesä kuitenkin pyrki luomaan siltaa teatterin ja yhteiskunnallisen keskustelun välille järjestäessään paneelikeskustelun, jossa aiheesta puhumaan oli kutsuttu miesasiamies Henry Laasanen ja useita näyttämötaiteiden edustajia. (AL 8.8.: ”Miehiäkö täällä teatterikesässä sorretaankin?”). Kiinnostavan yhtymäkohdan todellisuuden, teatterin ja siitä kirjoittamisen välille tarjosi myös teatterikritiikki, joka paikoitellen osoitti, miten sukupuolten stereotyyppit ovat juurtuneet syvälle. Esimerkkinä mainittakoon Aamulehden (18.1.) Anne Välinoron kritiikki Lahden kaupunginteatterin *Suomi-Konepistoolista*, jossa hän puhutteli lehden naislukijoita, kaupunginteatterien stereotyyppisiä vakiokatsojia: ”Naiset, tässä on näytelmä, jonne voitte viedä perheen miehet.”

YHTEENVETO

Tasapainottelu tiukentuvien resurssien, taiteellisen laadun ja moniäänisyyden säilyttämisen välillä leimasi vuoden 2013 lehtien välittämää kuvaa suomalaisesta teatterikentästä. Selkeän kahtiajaon sijaan pyrittiin kuitenkin kohti ylijärjestyä. Esittävä taide jatkoi kurotteluaan kohti muita taiteita, tieteitä ja tiloja. Se kytkeytyi yhä voimakkaammin myös yhteisöllisyyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin.

Määrällisesti eniten kirjoitettiin kritiikkejä ja tulevista näytelmistä kertovia juttuja. Pohtivaa teatterijournalismia kirjoitettiin vähiten. Teatteriin liittyvä kirjoittelu levisi vain harvoin kulttuurisivujen ulkopuolelle. Poikkeuksena olivat kuitenkin yleiseen taidepolitiikkaan liittyvät uutiset ja kysymykset. Mielipidepalstoilla teatteri näkyi aiheena harvoin, ja silloinkin yleensä osana laajempaa keskustelua kulttuurin merkityksestä tai vaihtoehtoisesti yksittäisenä teatterinrakennushanketta vastustavana kirjoituksena. Kolumneissa ja kommenttipalstoilla sen sijaan nostettiin kärkkäästikin esiin ajankohtaisia kysymyksiä, joskin rajattujen merkkimäärien puitteissa. Onko pohtivampi journalismi siis ajettu lopullisesti alan ammattilehtiin?

Niin ammattiteatterit kuin vapaan kentän toimijatkin saivat näkyvyyttä lehdissä ympäri maata ja marginaalisempia teatterin muotoja, esimerkiksi lastenteatteria nostettiin myös esiin jonkin verran. Suurin osa haastatteluista keskittyi ohjaajiin ja näyttelijöihin, mutta myös taidepolitiikan vaikuttajien ja teattereissa erilaisissa tehtävissä työskentelevien haastatteluja julkaistiin. Kritiikkejä, teatteri-aiheisia uutisia ja haastatteluja kierrätettiin runsaasti esimerkiksi Alma Mediaan kuuluvien, tai sen kanssa yhteistyötä tekevien lehtien kesken. Useissa lehdissä kiertävät, samat tekstit, saatettiin otsikoida eri tavoin, paljastaen näin erilaisia toimituksellisia painotuksia.

Minna Nurmi, korkeakouluharjoittelija